
BOSNA I HERCEGOVINA
Federacija Bosne i Hercegovine
KANTON SARAJEVO
GRAD SARAJEVO
GRADONAČELNIK

Grad Sarajevo
City of Sarajevo

BOSNIA AND HERZEGOVINA
Federation of Bosnia and Herzegovina
CANTON OF SARAJEVO
CITY OF SARAJEVO
MAYOR

INFORMACIJA
O UČINCIMA ULAGANJA U ORGANIZACIJU JAVNOG DOČEKA
ZA PRETHODNE TRI GODINE (2018., 2017. I 2016.)

Predlagač: Gradonačelnik

Sarajevo, mart 2018. godine

Adresa: Hamdije Kreševljakovića 3, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
Tel: +387 33 208 340, +387 33 443 050; **Fax:** +387 33 208 341
e-mail: grad@sarajevo.ba; **web:** www.sarajevo.ba

EYOF 2019
Sarajevo & East Sarajevo

**INFORMACIJA O UČINCIMA ULAGANJA U ORGANIZACIJU JAVNOG
DOČEKA ZA PRETHODNE TRI NOVE GODINE (2018., 2017. I 2016.)**

GRAD SARAJEVO

Ekonomski institut Sarajevo

Doc. dr. Maja Arslanagić-Kalajdžić

SADRŽAJ

1. Okvir za analizu	1
2. Novogodišnje aktivnosti u gradovima regije i u Gradu Sarajevu	2
3. Analiza dolazaka i noćenja turista i vezanih podataka za organizaciju dočeka Nove godine (2018., 2017. i 2016.)	4
4. Zaključci i preporuke	17
Reference.....	19

1. Okvir za analizu

Potražnja za turističkom ponudom kontinuirano raste u posljednjih 50 godina. Međunarodni turizam je zbog toga postao veoma važan za sveukupni ekonomski razvoj. Kako bi se što bolje kreirale javne politike vezane za turizam, potrebno je analizirati kretanja potražnje za turističkom ponudom na konkretnom području. Eksperti su pokazali da su faktori poput dohotka, cijene ponude, bruto nacionalnog proizvoda i troškova transporta (Peng et al., 2015) značajni za međunarodni turizam.

Sama potražnja za turizmom u međunarodnim okvirima može izraziti i putem linearne funkcije. Zavisna varijabla je prihod od turista, dok su nezavisne varijable: cijene turističkih dobara i usluga na destinaciji, cijene na konkurentskim destinacijama, cijene transporta do destinacije, cijene transporta do alternativne destinacije koja bi mogla biti supstitut datoj destinaciji, te trošak/ulaganje u promociju i marketing destinacije u zemlji koja je target i u regionu (Kulendran & Dwyer, 2009.). Ovakav kompleksan makroekonomski model traži zahtjevne proračune, kao i adekvatne izvore za pomenute varijable.

Jedan od tematskih oblika međunarodnog turizma je i turizam događaja. Istraživanja su pokazala da turizam događaja ima značajan potencijal za tzv. nove ekonomije (*emerging economies*). Novi Zeland se na državnom nivou fokusirao na turizam događaja (festivali, grupni događaji, koncerti i sl.), te su eksperti pokazali da je ovaj fokus veoma uspješan i da potiče dodatnu izgradnju postojećih i novih kapaciteta destinacije (u smislu smještaja, transporta i druge infrastrukture povezane sa turizmom). Jedan od najvećih izazova turizma događaja je odrediti kako mjeriti uspjeh realizacije događaja (Gnoth & Anwar, 2000.).

Istraživači i eksperti su također postavljali pitanje i zašto turisti dolaze da posjete gradove i ko su ti tzv. „urbani turisti“. Odgovor na to pitanje je teško dati, tj. teško je identificirati konkretne faktore ljudske motivacije. Naime, oni mogu biti: raznolikost grada, funkcionalnost grada, ponuda, građevine, kulturni aspekti ili ljudi. Gradovi predstavljaju akumulaciju i koncentraciju ekonomske i političke moći, organizacija i aktivnosti, kao i mjesta na kojima se dešavaju kulturne i zabavne aktivnosti.

Prema Ashworth-u i Page-u (2011.) postoji četiri tipa korisnika gradskog turizma: stanovnici i lokalni posjetioči, turisti koji su došli na odmor, poslovni delegati/posjetioči konferencija, te osobe koje rade u gradu. Resursi koje turisti mogu koristiti u gradovima su: građevine, muzeji i galerije, koncerti/kina/teatri, klubovi/restorani/hoteli, prodavnice i aktivnosti potrošnje, kancelarije i sportski događaji. Istraživači su također pokazali da je jako teško identifikovati aktere koji upravljaju turizmom u gradovima. Naime, često se dešava da lokalni autoriteti imaju malo ili nimalo kontrole nad najvažnijim aspektima turizma.

U strogo kontrolisanim uslovima, moguće je izmjeriti i povrat na ulaganje u turističku aktivnosti na dugi rok. Na primjer, jedna studija je, koristeći broj turista, proračunate prihode od plaćenih poreza tih turista, te investiciju u izgradnju muzeja (konkretno – Guggenheim muzej u Bilbao) došla do informacije da se investicija u izgradnju muzeja isplatila nakon 9 godina (Plaza, 2006.). Ovdje je naglasak da je analiza bila dugoročna i da se za ovakvu vrstu izračuna treba koristiti period od najmanje 10 godina u odnosu na početno ulaganje.

Ono čemu događaji također pridonose jeste razvoj imidža i brenda grada. Naime, pored značajnih historijskih obilježja, prepoznatljivih (tzv. „signature“) građevina, događaji mogu pomoći izgradnji imidža i brenda grada što kreira značajnu konkurentsku prednost (Richards & Wilson, 2004.). Imidž grada ili destinacije predstavlja kulturološku kategoriju, a događaji predstavljaju značajnu formu kulturne valute. Naime, događaji mogu imati efekte kreiranja imidža grada-domaćina, što vodi do povoljne percepcije grada kao turističke destinacije. Ovo je slučaj i sa organizacijom dočeka Nove godine u gradovima.

2. Novogodišnje aktivnosti u gradovima regije i u Gradu Sarajevu

Svi gradovi u regiji, a pogotovo glavni gradovi susjednih država, intenzivno planiraju i ulažu u organizaciju novogodišnjeg programa. Tako su se u medijima pojavile različite informacije o troškovima i ulaganjima u novogodišnji program. Gradonačelnik Beograda je za medije izjavio da je program dočeka Nove 2018. godine koštao nešto više od 100 miliona dinara, što je približno 850.000,00 EUR. S druge strane, u Crnoj Gori novogodišnji doček se tradicionalno organizira u Budvi, za koju nema tačan podatak koliko je koštao doček nove 2018. godine, ali postoji podatak da je samo za Novu 2016. godinu izdvojenu 215,000.00 EUR. Grad Šibenik je za koncert Dubioze kolektiva u novoj 2018. godini uložio 60,000.00

EUR, dok je novogodišnji doček u gradu Splitu koštao 60,000.00 EUR, a u gradu Dubrovniku 81,000.00 EUR.

Dok nema javno dostupnih podataka koliko je koštala organizacija dočeka nove godine u Gradu Zagrebu, postoje pokazatelji koliko je uloženo u organizaciju Adventa u Zagrebu. Samo za marketinšku kampanju u 2017. godini, koja se provodila uglavnom putem društvenih medija uloženo je 3,000,000.00 HRK što je okvirno 400,000.00 EUR, dok su se efekti pokazali kroz dramatičan porast broja noćenja u tom periodu. Naglašeno je da se ovdje poseban fokus stavlja na destinacijski menadžment koji se provodi u saradnji sa turističkom industrijom te javnim i privatnim sektorom. Advent u Zagrebu je sinergijom s gradskim uredima grada Zagreba te turističkom industrijom u posljednje četiri godine doživio konkretnu i ozbiljnu preobrazbu, otvaranjem javnih prostora i uključivanjem što većeg broja kulturnih institucija. Uz posebnu osmišljenu zimsku kampanju, zabilježeni su i odlični rezultati, tačnije porast od više od 100% u dolascima i noćenjima u odnosu na ranije godine.

Doček nove godine u Gradu Sarajevo u prethodnom periodu je bio detaljno planiran i promoviran, što je vidljivo i iz Izvještaja o poduzetim aktivnostima Izvršnog odbora za organizaciju dočeka. U finansijskoj podršci organizacije događaja svake godine su učestvovala četiri gradske općine: Općina Novo Sarajevo, Općina Novi Grad, Općina Centar i Općina Stari Grad. Kanton Sarajevo je podržao organizaciju sve tri nove godine (za Novu 2017. i Novu 2018. godinu izdvajanje je bilo u iznosu od 150.000,00 KM), dok je Turistička zajednica Kantona Sarajevo podržala organizaciju nove 2018. godine. Pregled ulaganja se nalazi u Tabeli 1.

Tabela 1: Pregled ulaganja u organizaciju dočeka nove godine

Ko-organizator	2015./16.	2016./17.	2017./18.
Grad Sarajevo	75,153.20 KM	104,698.10 KM	100,000.00 KM
Općina Novo Sarajevo	10,000.00 KM	10,000.00 KM	10,000.00 KM
Općina Novi Grad	10,000.00 KM	15,000.00 KM	15,000.00 KM
Općina Centar	10,000.00 KM	10,000.00 KM	30,000.00 KM
Općina Stari Grad	5,000.00 KM	8,000.00 KM	5,000.00 KM
Kanton Sarajevo	15,000.00 KM	150,000.00 KM	150,000.00 KM
Turistička zajednica Kantona Sarajevo¹	/	/	50,000.00 KM
TOTAL	125,153.20 KM	297,698.10 KM	360,000.00 KM

¹ Traženi podaci za organizaciju nove 2015./16. i 2016./17. godine nisu dostavljeni

Iz pregleda se može vidjeti da su ulaganja Grada Sarajevo u organizaciju dočeka povećavana, tako je za organizaciju dočeka 2017. godine uloženo 39% više u odnosu na organizaciju dočeka za 2016. godinu, dok je za organizaciju dočeka 2018. godine uloženo 33% više u odnosu na organizaciju dočeka za 2016. godinu. Ulaganja Općine Novo Sarajevo je konstantno, dok su općine Novi Grad i Centar povećale svoja ulaganja. Općina Stari grad je u posljednjoj godini smanjila svoje ulaganje. Značajan doprinos organizaciji dočeka Nove 2017. i 2018. godine je dao Kanton Sarajevo sa učešćem od po 150.000,00 KM, što čini 50% odnosno 42% ukupno uloženog iznosa.

Grad Sarajevo je u ovom procesu imao koordinirajuću ulogu, kao i ulogu promotora, te je u saradnji sa Turističkom zajednicom Kantona Sarajevo intenzivno rađeno na promociji novogodišnjih aktivnosti u regiji, tj. u Zagrebu, Podgorici, Splitu, Ljubljani i ostalim gradovima, što je adekvatno medijski praćeno.

3. Analiza dolazaka i noćenja turista i vezanih podataka za organizaciju dočeka Nove godine (2018., 2017. i 2016.)

Prema podacima koje je za Grad Sarajevo pripremio Federalni zavod za statistiku (2018.), ukupan broj turista koji je posjetio Federaciju BiH (FBiH) u 2017. godini je 948,763, dok je u mjesecu decembru 2017. godine FBiH imala 51,158 posjetilaca (5.39% od ukupne posjete). Kada je riječ o noćenjima turista, prosjek noćenja je uglavnom nepromijenjen po godinama i varira oko 2 noći po posjetiocu. Ova prosječna vrijednost je već godinama aktualna na nivou cijele Bosne i Hercegovine i jedna od generalnih strateških smjernica bi trebala biti da se prosječni broj noćenja poveća.

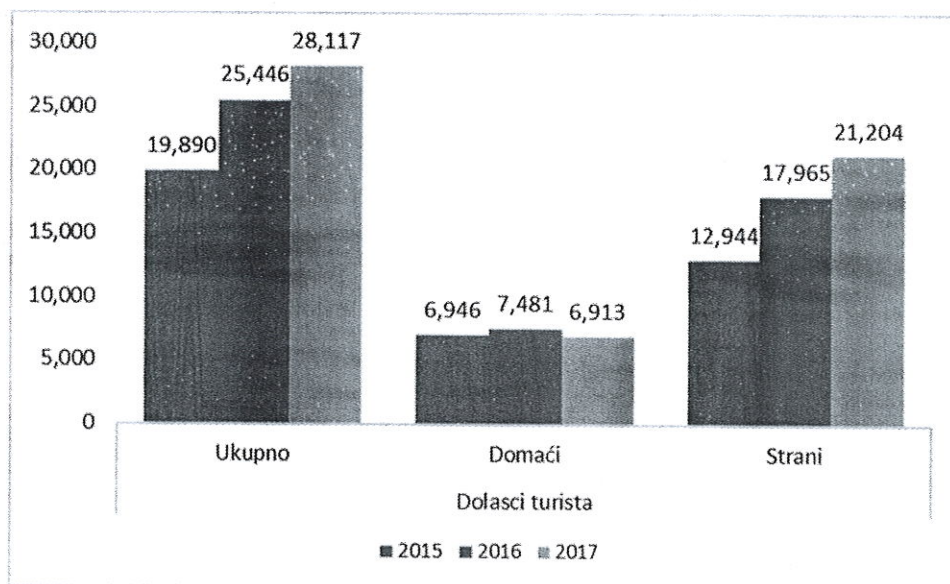
Interesantno je primijetiti da, kada je riječ o turističkim posjetama u decembru, ukupan nivo dolazaka i noćenja turista čini nešto više od 5% u odnosu na ukupne dolaske i noćenja u godini. S tim što je udio domaćih turista u decembru u ukupnim dolascima i noćenjima domaćih turista nešto veći (8%-9%) u odnosu na udio stranih turista u odnosu na ukupne dolaske i noćenja stranih turista (4%). Kada je riječ o Kantonu Sarajevo, fascinantan je podatak da je ukupan udio dolazaka turista Kantona Sarajevo u odnosu na sve dolaske u FBiH konzistentno 50% i za 2015. i za 2016. i za 2017. godinu, što znači da je Kanton Sarajevo jedan od osnovnih generatora turizma u FBiH.

Također, ukoliko se gleda koliko domaćih turista dolazi u Kanton Sarajevo u odnosu na ukupnu FBiH, te koliko stranih turista dolazi u Kanton Sarajevo u odnosu na ukupnu FBiH, taj omjer je 29:57, dakle dvije trećine stranih turista koji posjete FBiH dođu u Kanton Sarajevo, dok to isto uradi jedna trećina domaćih turista.

Ukoliko ovaj omjer analiziramo i za mjesec decembar, brojevi su još povoljniji za Kanton Sarajevo. Naime, od ukupnih posjeta u FBiH u decembru, u 2015. godini 54% je posjetilo Kanton Sarajevo, dok je taj udio u 2016. i 2017. godini bio 55%. Oko 40% svih domaćih turista koji posjete FBiH u decembru, posjete Kanton Sarajevo, dok je udio stranih turista 66%. Dakle, ovdje se vidi da je trend posjeta Kantonu Sarajevo u decembru čak i viši u odnosu na ukupne posjete u toku godine. Ukoliko se pogledaju apsolutni brojevi za Kanton Sarajevo, vidi se trend značajnog rasta ukupnog broja turista, kao i broja stranih turista. Naime, dok je 2015. godine Kanton Sarajevo ukupno posjetilo 364,281 turista (a od toga u decembru 19,890), 2017. godine Kanton Sarajevo je posjetilo 482,441 turista (a od toga u decembru 28,117), što predstavlja povećanje ili praktični skok za 32% (a u decembru za 41%). Dakle, osim generalnog trenda rasta vidi se i uvećani rast za mjesec decembar.

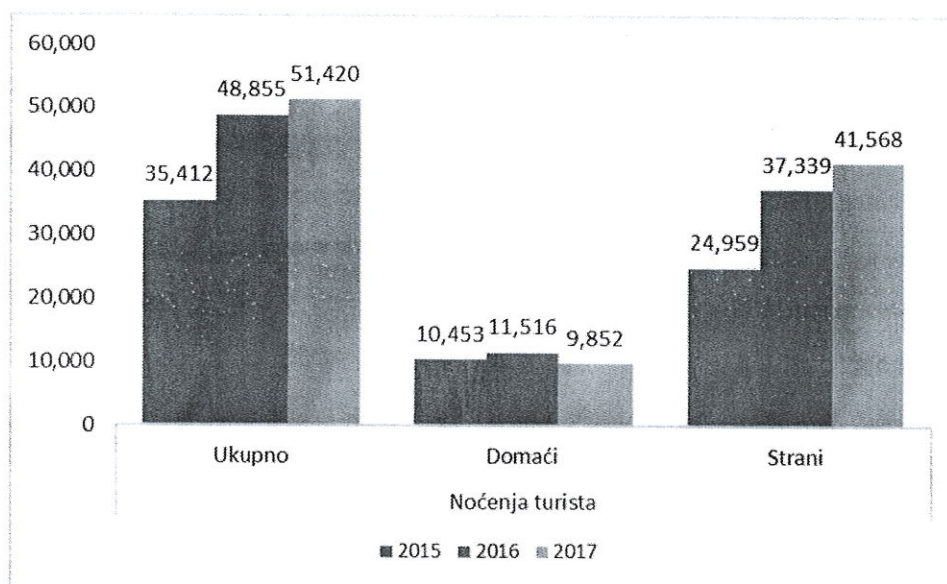
Kada se fokusiramo na mjesec predmetne analize, decembar – u kojem se dešavaju novogodišnje aktivnosti, opet se može vidjeti značajan trend rasta dolazaka turista, što je prikazano na Grafiku 1.

Grafik 1: Prikaz dolazaka turista u Kantonu Sarajevo u decembru

Grafik 1 prikazuje apsolutne dolaskе u Kanton Sarajevo u mjesecu decembru u prethodne 3 godine. Interesantan podatak koji se ovdje može primijetiti jeste da broj domaćih turista ne raste, tačnije da stagnira, dok se sveukupni rast ostvaruje na bazi značajnog rasta stranih turista. Slična situacija se može primijeniti i na apsolutni broj noćenja turista koji je prikazan u Grafiku 2.

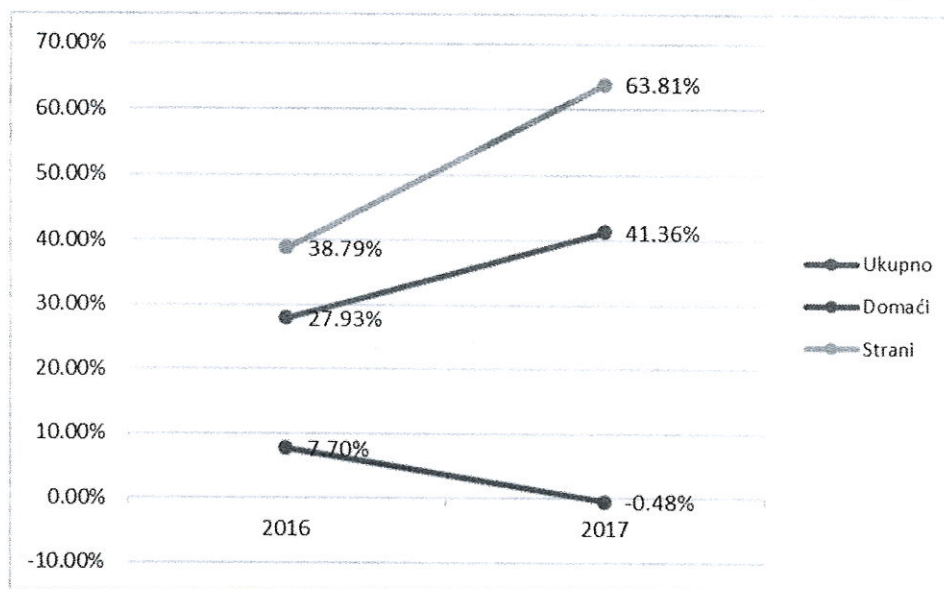
Grafik 2: Prikaz noćenja turista u Kantonu Sarajevo u decembru

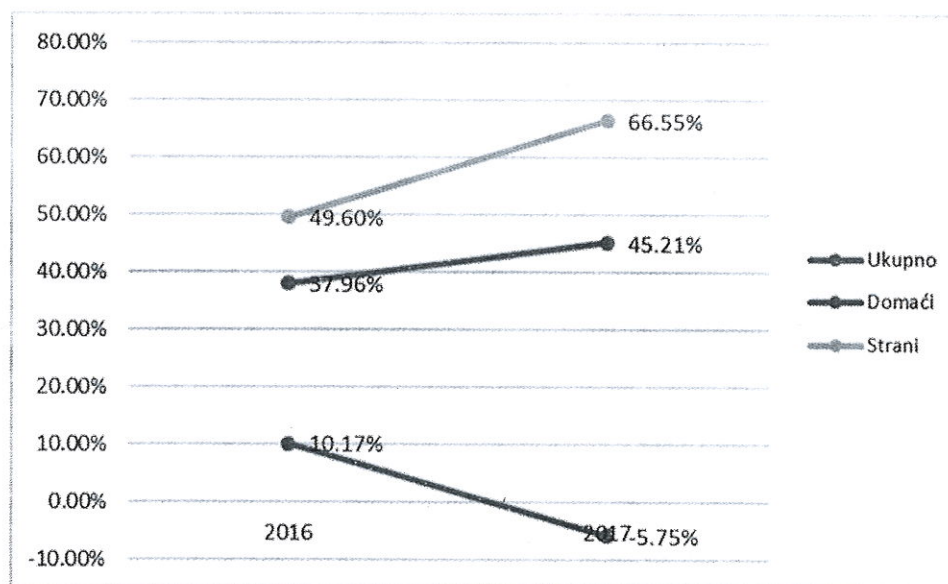
Grafik 2 također potvrđuje rast, koji je generiran iz rasta broja noćenja stranih turista, dok je broj noćenja domaćih turista čak i u padu, pogotovo ukoliko se u obzir uzme decembar 2017. godine.

Ovdje je bitno napomenuti da je jako teško kontrolirati broj domaćih turista, budući da neki od njih dolaze u posjetu porodici i prijateljima i time ostaju nezabilježeni na statističkom radaru. Ista situacija je i sa turistima iz dijaspore. Kako bi se bolje vidio trend rasta, isti je analiziran uzimajući 2015. godinu kao baznu godinu i upoređujući rast u 2016. i u 2017. godini sa 2015. godinom (Grafici 3 i 4).

Grafik 3: Prikaz trenda dolazaka turista u Kanton Sarajevo u decembru (2015. godina bazna)

Grafik 4: Prikaz trenda noćenja turista u Kanton Sarajevo u decembru (2015. godina bazna)

Grafici 3 i 4 prikazuju rast dolazaka i noćenja u mjesecu decembru koji je na ukupnom nivou za 2016. godinu 28% (dolasci), odnosno 38% (noćenja), dok je za 2017. godinu na ukupnom nivou 41% (dolasci), odnosno 45% (noćenja). Ovaj trend je vidno izazvan rastom dolazaka stranih turista u Kanton Sarajevo u decembru, koji je za 2016. godinu na nivou 39% (dolasci), odnosno 50% (noćenja), dok je za 2017. godinu na nivou 64% (dolasci), odnosno 67% (noćenja). Interesantan je podatak i to da domaći turisti sve manje vide Kanton Sarajevo kao

decembarsku destinaciju, te da je za 2017. godinu trend negativan i iznosi -0.5% (dolasci), odnosno -6% (noćenja).

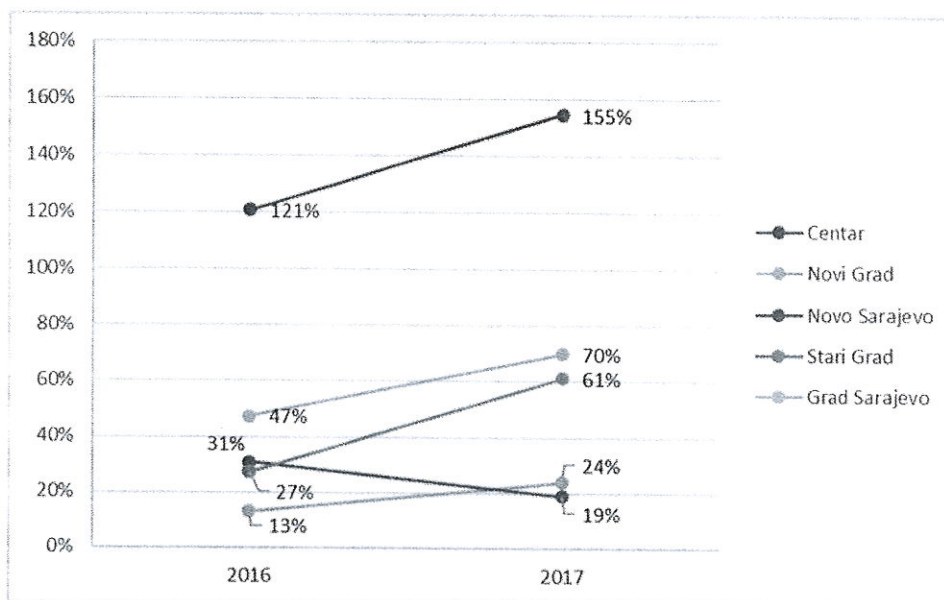
Kanton Sarajevo daje detaljan mjesečni i godišnji statistički pregled stanja u oblasti turizma i prednost ovog pregleda je i u tome da su dolasci i noćenja turista raspoređeni po općinama, te da se može steći jasniji uvid u stanje u četiri gradske općine i generalno suziti analizu na Grad Sarajevo, što se vidi iz Tabele 2 (Kanton Sarajevo, 2018., 2017., 2016.).

Tabela 2: Pregled dolazaka i noćenja turista u Grad Sarajevo u mjesecu decembru

Broj dolazaka	Centar	Novi Grad	Novo Sarajevo	Stari Grad	Grad Sarajevo
Ukupno dolasci					
2017.	5,671	1,231	2,353	7,656	16,911
2016.	4,920	1,123	2,590	6,032	14,665
2015.	2,227	993	1,980	4,744	9,944
Domaći turisti					
2017.	1,424	523	861	1,377	4,185
2016.	1,163	466	935	1,402	3,966
2015.	447	399	906	1,017	2,769
Strani turisti					
2017.	4,247	708	1,492	6,279	12,726
2016.	3,757	657	1,655	4,630	10,699
2015.	1,780	594	1,074	3,727	7,175
Broj noćenja	Centar	Novi Grad	Novo Sarajevo	Stari Grad	Grad Sarajevo
Ukupno noćenja					
2017.	10,409	1,909	4,236	16,548	33,102
2016.	8,486	1,798	4,959	14,228	29,471
2015.	4,468	1,364	3,786	10,020	19,638
Domaći turisti noćenja					
2017.	2,026	699	1,272	2,199	6,196
2016.	1,479	687	1,453	2,603	6,222
2015.	801	529	1,385	1,644	4,359
Strani turisti noćenja					
2017.	8,383	1,210	2,964	14,349	26,906
2016.	7,007	1,111	3,506	11,625	23,249
2015.	3,667	835	2,401	8,376	15,279

Na bazi podataka iz Tabele 1 izračunat je trend ukupnih turista u Grad Sarajevo i u četiri gradske općine u mjesecu decembru 2017. i 2016. godine, u odnosu na mjesec decembar 2015. godine. Grafik 5 pokazuje trend ukupnih dolazaka turista, Grafik 6 pokazuje trend dolazaka domaćih turista, dok Grafik 7 pokazuje trend dolazaka stranih turista. Trendovi za noćenja turista nisu prikazani, budući da je omjer noćenja sa dolascima i dalje oko 2:1, te su zbog toga trendovi slični.

Grafik 5: Prikaz trenda ukupnih dolazaka turista u Grad Sarajevo i četiri gradske općine

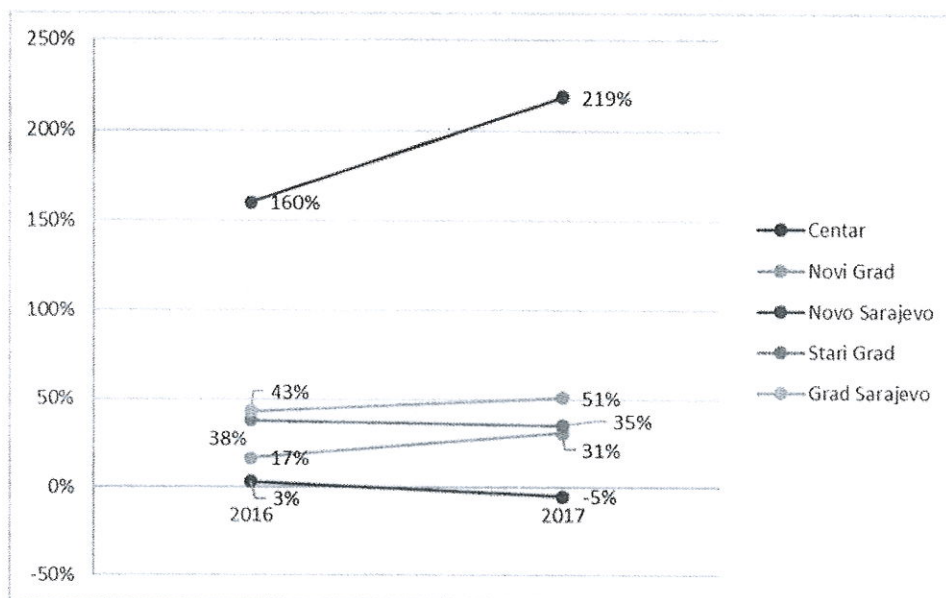

Ukoliko se posmatra trend ukupnih dolazaka turista u Grad Sarajevo i u četiri gradske općine, može se primijetiti da je Općina Centar ostvarila rast od 121% (u decembru 2016. godine u odnosu na decembar 2015. godine), dok je u decembru 2017. godine u odnosu na decembar 2015. godine ostvarila vrtoglavi rast od 155%. Moguće objašnjenje za ovaj rast jeste otvaranje novih hotelskih kapaciteta na području Općine Centar.

Također, Općina Stari grad je ostvarila rast od 31% (decembar 2016. godine u odnosu na decembar 2015. godine), te rast od 61% (decembar 2017. godine u odnosu na decembar 2015. godine). Nešto manji rast, 13%, decembar 2016./decembar 2015. godine, te 24% decembar 2017./decembar 2015. godine je ostvarila Općina Novi Grad, dok je Općina Novo Sarajevo u decembru 2016. godine ostvarila rast od 31% u odnosu na decembar 2015. godine, a jedina bilježi pad dolazaka turista i to u decembru 2017. godine u odnosu na decembar 2015. godine.

Sveukupno, Grad Sarajevo bilježi odličan rast u ukupnom broju turista, koji je u decembru 2016. godine bio za 47% viši od onoga u decembru 2015. godine, a u decembru 2017. godine čak za 70% viši u odnosu na decembar 2015. godine.

Grafik 6: Prikaz trenda dolazaka domaćih turista u Grad Sarajevo i četiri gradske općine

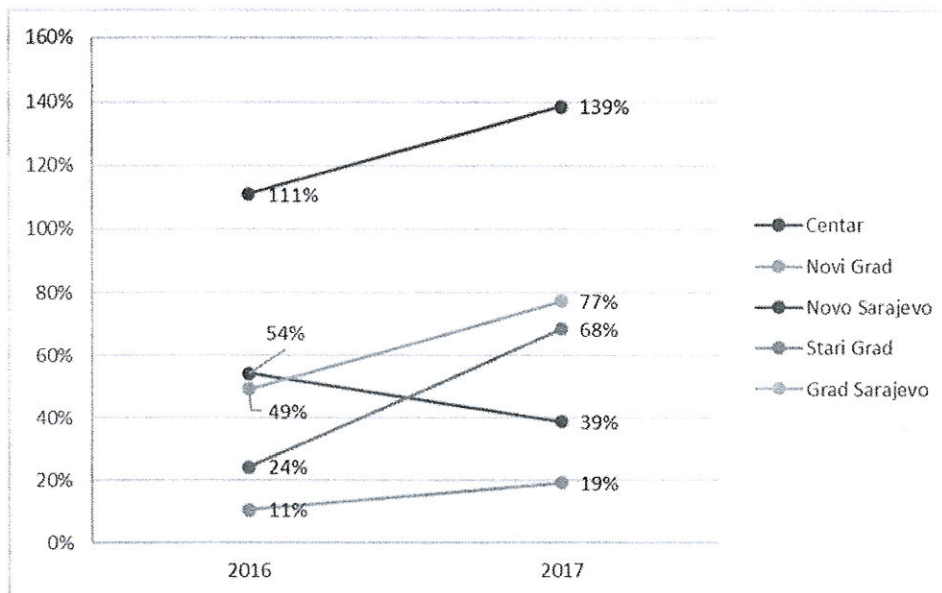

Kao i kod razmatranih podataka za cijeli Kanton Sarajevo, trend dolazaka domaćih turista u Grad Sarajevo je nešto usporeniji u odnosu na strane turiste i sveukupne trendove. To se vidi i po činjenici da je u Općini Novo Sarajevo u decembru 2016. godine bilo samo 3% više turista u odnosu na decembar 2015. godine, dok je u decembru 2017. godine u tu općinu došlo 5% manje turista u odnosu na decembar 2015. godine. Čak i Općina Stari Grad bilježi trend blagog pada, budući da je u decembru 2016. godine u ovu općinu došlo 38% više turista u odnosu na decembar 2015. godine, a za 2017. godinu taj odnos je nešto manji, tačnije 35%.

Općina Novi Grad bilježi blagi rast, 17% u decembru 2016. u odnosu na decembar 2015. godine, te 31% u decembru 2017. godine u odnosu na decembar 2015. godine, dok drastičan rast opet vidimo u Općini Centar, u decembru 2016. godine u odnosu na decembar 2015. godine je on 160%, a u decembru 2017. godine u odnosu na decembar 2015. godine je on čak 219%.

Sveukupno i kod posjeta domaćih turista Grad Sarajevo bilježi rast mjesecu decembru (u odnosu na cjelokupni Kanton Sarajevo koji stagnira ili opada u ovom periodu) i on je 43% za decembar 2016. godine u odnosu na decembar 2015. godine, te 51% za decembar 2017. godine u odnosu na decembar 2015. godine.

Grafik 7: Prikaz trenda dolazaka stranih turista u Grad Sarajevo i četiri gradske općine

Osnovni pokretač rasta dolazaka turista u Grad Sarajevo su dolasci stranih turista. Opet se može vidjeti situacija da jedino Općina Novo Sarajevo bilježi trend pada dolazaka turista (što je konstantno u svim kategorijama), međutim, kod stranih turista to je u oba posmatrana perioda ipak značajno više u odnosu na bazni period: 54% u decembru 2016. godine u odnosu na decembar 2015. godine, te 39% u decembru 2017. godine u odnosu na decembar 2015. godine.

Sve druge općine ostvaruju rast, te je opet najznačajniji rast u Općini Centar, 111% u decembru 2016. godine u odnosu na decembar 2015. godine, te 139% u decembru 2017. godine u odnosu na decembar 2015. godine. Naredna po rastu je Općina Stari Grad, koja je u decembru 2016. godine imala nešto blaži porast dolazaka stranih turista u odnosu na decembar 2015. godine – 24%, dok je taj porast doživio skok u decembru 2017. godine u odnosu na decembar 2015. godine – 68%. Općina Novi Grad ostvaruje blagi porast, 11% u decembru 2016. u odnosu na decembar 2015. godine, te 19% u decembru 2017. godine u odnosu na decembar 2015. godine.

Konačno, sveukupan rast dolazaka stranih turista u Gradu Sarajevo je veći u odnosu na dolaske domaćih turista i on je u decembru 2016. godine u odnosu na decembar 2015. godine 49%, a u decembru 2017. godine u odnosu na decembar 2015. godine 77%.

Statistički bilten Kantona Sarajevo (2018., 2017., 2016.) daje i pregled načina dolaska turista, te je on u decembru 2017. godine takav da 73% turista dolazi individualno, a ostatak organizirano. U decembru 2016. godine bilo je 65% individualnih dolazaka, a ostatak organizirano, dok je u decembru 2015. godine bilo 69% individualnih dolazaka, a ostatak organizirano. Svrha dolaska turista u decembru 2017. godine: 26% poslovno, ostatak ostale svrhe, dok je po istoj svrsi u decembru 2016. godine došlo 31% turista, a u decembru 2015. godine 35%.

Na osnovu informacije koju je dostavio JP Međunarodni aerodrom Sarajevo, u periodu od 20.12. do 02. 01. vidi se i trend značajnog rasta dolazaka turista avio prijevozom. Naime, 20. 12.2015. – 02.01.2016. godine, ovim prijevoznim sredstvom u Sarajevo je sletjelo ukupno 3,633 putnika, dok je 20.12.2016. – 02.01.2017. godine taj broj značajno povećan – na čak 10,103 putnika. Konačno, u periodu 20.12.2017. – 02.01.2018. godine u Sarajevo je sletjelo 12,034 putnika. Ovdje ne možemo govoriti o konkretnom broju turista, budući da nije data detaljnija informacija, ali se vidi drastičan porast broja putnika koji se može dovesti u vezu sa turističkim dešavanjima povodom organizacije dočeka Nove godine.

Također, JP Ceste FBiH su dostavile informaciju o prometu automobilima, na bazi brojila prometa za period od 20.12. do 31.12. 2016. i isti period 2017. godine. Možete se primijetiti blagi porast prometa vozila od 3%. Svakako, u ovom prometu ne može se izolovati i posebno analizirati promet ostvaren od strane turista u odnosu na svakodnevni promet bh. građana.

Također, izvršen je i intervju sa direktorom Sarajevo Taxi-ja koji je naveo da su prihodi taksista u mjesecu decembru 2017. godine povećani za 30% u odnosu na isti period prethodne godine. Istaknuto je da su se taksisti trudili pomoći turistima, te da je dosta vožnji učinjeno besplatno. Također, preko 100 izgubljenih predmeta je putem taksi službe vraćeno turistima. Interesantne opservacije taksista do kojih je direktor došao je i da su gosti zadovoljniji uslugom u hotelima, te da se povećao broj gostiju iz zemalja kao što je Rusija i Ukrajina.

U decembru 2017. godine Kanton Sarajevo posjetili su turisti iz 58 različitih zemalja, te još dosta turista iz ostalih zemalja (tako su grupisani ukoliko je broj odnosno procent turista mali), uključujući i turiste iz Bahreina, Estonije, Finske, Indije, Južne Koreje, Južnoafričke

Republike i drugih. Turisti sa prebivalištem iz 17 država prelaze 1% procenta dolazaka i prikazani su u Tabeli 3.

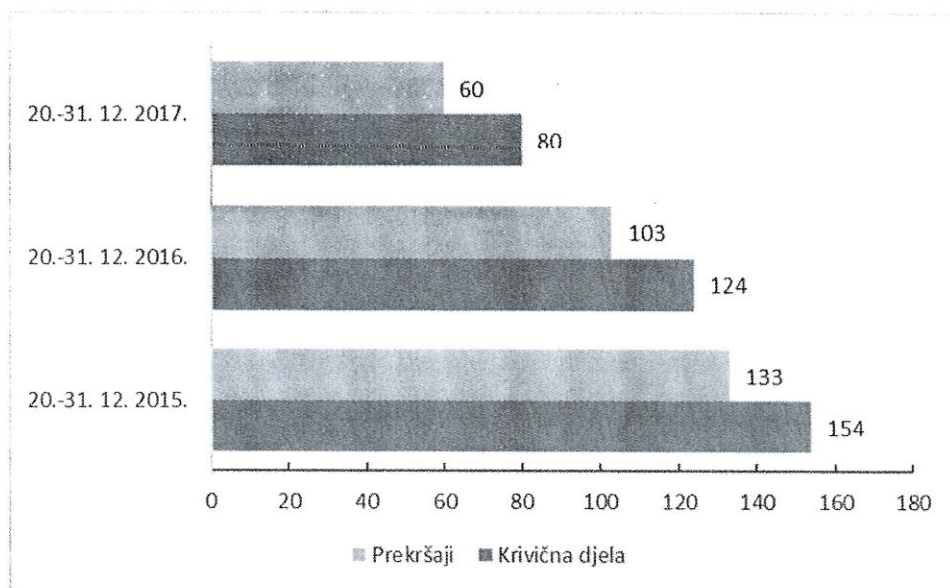
Tabela 3: Dolasci/noćenja turista u decembru 2017. godine prema zemlji prebivališta

Zemlja prebivališta turista	Dolasci	Procenat dolazaka	Noćenja	Procenat noćenja
Hrvatska	5,381	25.38%	10,344	24.88%
Turska	1,529	7.21%	3,114	7.49%
Srbija	1,420	6.70%	2,530	6.09%
Slovenija	1,328	6.26%	2,462	5.92%
Ujedinjeni Arapski Emirati	1,187	5.60%	3,846	9.25%
Malezija	1,162	5.48%	1,326	3.19%
Njemačka	622	2.93%	1,317	3.17%
Sjedinjene Američke Države	553	2.61%	1,114	2.68%
Crna Gora	540	2.55%	795	1.91%
Austrija	484	2.28%	852	2.05%
Makedonija	438	2.07%	844	2.03%
Kina	371	1.75%	517	1.24%
Oman	316	1.49%	720	1.73%
Italija	314	1.48%	706	1.70%
Švedska	293	1.38%	606	1.46%
Južna Koreja	236	1.11%	244	0.59%
Bugarska	218	1.03%	435	1.05%

Iz Tabele 2 vidimo da turisti iz Hrvatske dominiraju dolascima i noćenjima sa oko 25%, a slijede ih turisti iz Turske sa učešćem od oko 7%, treći po redu su turisti iz Srbije sa udjelom dolazaka od oko 7% i noćenja od oko 6%. Četvrti na listi su turisti iz Slovenije sa oko 6% noćenja i dolazaka, dok su na visokom petom mjestu turisti iz Ujedinjenih Arapskih Emirata sa učešćem dolazaka 5% i noćenja 9% (koji su i jedini na listi kod koji u prosjeku ostaju 3 noći).

U isto vrijeme u kojem se dešava značajan porast broja turista i noćenja, može se primijetiti da ga prati značajan pad prekršajnih i krivičnih dijela. Tačnije, Grad Sarajevo postaje sve sigurnije mjesto za svoje stanovnike, ali i za turiste. Prema informaciji koju je za Grad Sarajevo pripremio MUP Kantona Sarajevo (2018.) a koja se odnosi za posljednjih 10 dana 2015., 2016. i 2017. godine (odnosno za period od 20. do 31. 12. navedenih godina). Pregled sigurnosnog stanja je prikazan na Grafiku 8.

* Grafik 8: Pregled sigurnosnog stanja u Gradu Sarajevo za posljednjih 10 dana godine

Na osnovu navedenog može se konstatovati da je u znatnom opadanju broj počinjenih krivičnih djela, kao i broj počinjenih prekršaja iz oblasti javnog reda i mira, registrovanih na području Grada Sarajevo (odnosno na području četiri gradske općine), u vrijeme pripreme i održavanja proslava novogodišnjih praznika. Iz MUP-a Kantona Sarajevo se također navodi: „sagledavajući strukturu izvršenih krivičnih djela evidentno je da se ista ne mogu dovesti u vezu sa organizacijom proslave novogodišnjih praznika, te da je broj krivičnih djela (razbojništava i razbojničkih krađa, krivična djela otuđenja motornih vozila i krivičnih djela teških krađa) u znatnom opadanju“. Vezano za strukturu prekršaja iz oblasti javnog reda i mira, iz MUP-a Kantona Sarajevo navode „strukturalno gledano većina prekršaja se odnosi na prosjačenje i navođenja na prosjačenje, te na svađe, vike i drska ponašanja i fizičke napade na druga lica“.

Na osnovu informacije koju je za Grad Sarajevo dostavio Kantonalni porezni ured Porezne uprave Federacije BiH (2018.) može se steći detaljan uvid o stanju prihoda koje je Kanton Sarajevo imao priliku ostvariti u okviru novogodišnjih praznika. Informacija je dana za period od 26. 12. do 04. 01., također za 2015./16., 2016./17. i 2017./18. godinu.

Ukupni prihodi u Kantonu Sarajevo za ovaj period su za ovaj desetodnevni period bili: 57 miliona KM (2015./16. godina), 66 miliona KM (2016./17. godina), te 79 miliona KM (2017./18. godina). Dakle, porast ukupnih prihoda u novogodišnjem periodu 2016./17. u odnosu na isti period 2015./16. godine je u apsolutnim brojevima bio skoro 9 miliona KM,

dok je u novogodišnjem periodu 2017./18. u odnosu na 2016./17. godinu bio 13 miliona KM, a u odnosu na 2015./16. godinu vrtoglavih skoro 22 miliona KM.

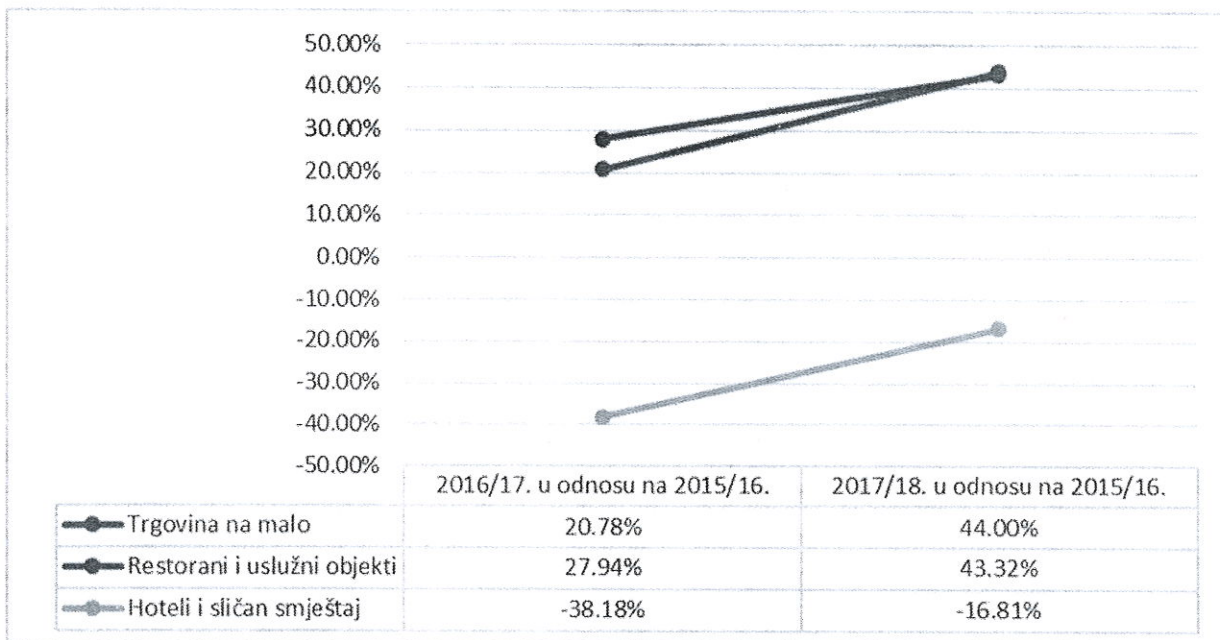
Međutim, kada se uđe u analitiku izvora navedenih prihoda, vide se interesantni podaci i trendovi. Ovi prihodi se računaju na bazi sljedećih kategorija: promet koji nije PDV, PDV promet, promet po posebnoj stopi PDV-a, promet oslobođen PDV-a, te naknada za gorivo. Apsolutni iznosi su prikazani u Tabeli 3.

Tabela 3: Prikaz ostvarenih prihoda iz različitih izvora u Kantonu Sarajevo u novogodišnjim periodima (2015./16., 2016./17. i 2017./18.)

Period	Trgovina na malo	Restorani i uslužni objekti	Hoteli i sličan smještaj	Ukupni prihodi
26. 12. 2015. - 04. 01. 2016.	48,302,981.77 KM	3,494,851.18 KM	5,396,726.17 KM	57,194,559.12 KM
26. 12. 2016. - 04. 01. 2017.	58,339,637.44 KM	4,471,397.11 KM	3,336,435.54 KM	66,147,470.09 KM
26. 12. 2017. - 04. 01. 2018.	69,554,859.61 KM	5,008,836.15 KM	4,489,328.54 KM	79,053,024.30 KM

Iz Tabele 3 se može vidjeti da je dominantni generator prihoda trgovina na malo, koja je u periodu 2015./16. činila 84% ukupnog prihoda, dok je taj udio u 2016./17. i 2017./18. bio 88% ukupnog prihoda. Ostalih 12-15% prihoda je raspoređeno između prihoda iz uslužnih objekata i prihoda od hotelskog i sličnog smještaja. U odnosu na posmatrani period 2015./16. godine, ukupni prihodi su se u istom periodu 2016./17. godine povećali za 16%, dok su se u datom periodu 2017./18. godine povećali za čak 38%. Grafički prikaz trendova rasta prihoda se može vidjeti iz Grafika 9.

Grafik 9: Trend rasta prihoda po izvorima u novogodišnjem periodu u Kantonu Sarajevo

U ovom kontekstu, iz Grafika 9, vidi se postepeni rast prihoda iz restorana i uslužnih objekata, dok je prihod od hotelskog i sličnog smještaja bio najviši u periodu 2015./16., u narednom periodu 2016./17. je značajno opao, za 38%, a onda se u periodu 2017./18. počeo oporavljati, ali opet ne u omjeru u kojem je to bilo 2015./16. godine.

Ukoliko se uzmu u obzir drugi trendovi (trendovi posjeta turista) ovaj podatak ne odgovara odstupa od generalno stanja stanju. Kada se preispita dostavljena informacija, vidi se da je u periodu 26.12-31.12. 2015. godine stavka „promet oslobođen od PDV-a“ za hotele i drugi smještaj ova u iznosu od 2,853,788.65 KM, dok ona u drugim periodima varira od 130,000-266,000 KM. Na osnovu pojašnjenja iz Kantonalni porezni ured Porezne uprave Federacije BiH jedna firma je ostvarila promet oslobođen od PDV-a u iznosu od 2,600,007.20 KM u ovom periodu u 2015. godine, dok su sve ostale ostvarile promet od 253,781.45 KM što više odgovara realnom stanju.

4. Zaključci i preporuke

Na osnovu ove analize nije moguće dati statistički potvrđenu kauzalnu vezu između ulaganja u organizaciju javnog dočeka nove godine i trenda rasta turista u Gradu Sarajevo. Za ovakvu analizu potrebno je posmatrati dugoročni trend (npr. 10 godina) i imati precizne makroekonomske statističke podatke za razvijanje i testiranje modela. Međutim, moguće je opservirati sljedeće činjenice:

- 50% ukupnih dolazaka turista u Federaciju BiH dođe u Kanton Sarajevo (udio je konstantan i u toku cijele godine i za decembar).
- Dvije trećine stranih turista koje posjete Federaciji u BiH tu posjetu ostvari u Kantonu Sarajevo, dok to isto uradi jedna trećina domaćih turista
- Ukupan rast dolazaka turista u mjesecu decembru u Kanton Sarajevo u 2017. godini u odnosu na 2015. godinu je 41%, dok su noćenja porasla za 45%.
- Općina Centar je ostvarila rast dolazaka turista od 155% u decembru 2017. godine u odnosu na decembar 2015. godine.
- Grad Sarajevo je ostvario ukupni rast dolazaka turista od 70%, od čega domaćih od 51%, a stranih od 77% u decembru 2017. godine u odnosu na decembar 2015. U decembru 2016. godine, broj dolazaka turista je porastao za 43% u odnosu na decembar 2015. godine.
- U isto vrijeme Grad Sarajevo je povećao ulaganje u organizaciju dočeka nove 2018. godine za 33%, a nove 2017. godine za 39% u odnosu na doček 2016. godine. Vidi se da, ako se uporedi rast broja dolazaka turista i rast ulaganja da rast dolazaka, odnosno efekti, ima više nego dva puta veću stopu u odnosu na ulaganja.
- Udio dolazaka turista prema mjestu prebivališta turista za decembar 2017. godine je kako slijedi: Hrvatska - 25%, Turska - 7%, Srbija - 7%, Slovenija - 6%, Ujedinjeni Arapski Emirati - 6%, Malezija - 5%, Njemačka - 3%, Sjedinjene Američke Države – 3%, te Crna Gora 3%.
- Ukupni prihodi Kantona Sarajevo u periodu od 26. 12. 2016. do 04. 01. 2017. godine su porasli za 16% u odnosu na ukupne prihode u istom periodu u 2015/16. godinu. Ovo podrazumijeva značajne finansijske efekte koji prevazilaze iznose ulaganja.
- Ukupni prihodi Kantona Sarajevo u periodu od 26. 12. 2017. do 04. 01. 2018. godine su porasli za 38% u odnosu na ukupne prihode u istom periodu u 2015./16. godinu. Ovo podrazumijeva značajne finansijske efekte koji prevazilaze iznose ulaganja

- Uprkos značajnom povećanju broja turista (i domaćih i stranih), primjetan je značajan pad prekršaja i krivičnih dijela, prema podacima MUP-a Kantona Sarajevo za četiri općine Grada Sarajeva.
- Ulaganja glavnih gradova regije u organizaciju dočeka nove godine su daleko veća u odnosu na ulaganje Grada Sarajeva.

Na osnovu navedenih zaključaka, mogu se dati i sljedeće preporuke za dalje aktivnosti Grada Sarajeva po pitanju organizacije dočeka nove godine:

- Grad Sarajevo, u saradnji sa Kantonom Sarajevo, treba imati strateški plan brendiranja i promocije turističke destinacije, kako bi se dodatno izgradio već postojeći imidž Grada.
- Grad Sarajevo je atraktivna novogodišnja turistička destinacija, te trendovi porasta broja turista i noćenja u ovom periodu potvrđuju da je neophodno nastaviti sa daljim ulaganjima i sa razvijanjem što kvalitetnije ponude za ovaj period.
- Kako bi se ustanovile smjernice za razvijanje ponude, potrebno je direktno posmatrati i ispitati turiste koji dolaze u Grad Sarajevo u periodu nove godine.
- U ovom kontekstu, neophodno je planirati istraživanje sa turistima u periodu 26. 12. – 04. 01., koju je potrebno planirati makar dva mjeseca unaprijed zajedno sa ekspertima.
- Budući da nema tačan podatak o dolascima za navedeni desetodnevni period, a da je zadnji pokazatelj broja turista u Gradu Sarajevo za decembar 2017. godine 16,911, da bi uzorak bio adekvatan (5% greške, 95% pouzdanosti) potrebno je ispitati minimalno 376 turista.
- Ispitivanje bi trebalo izvršiti u hotelima i drugim smještajnim objektima, na aerodromima, te na mjestima otvorenog okupljanja (bitno je da uzorkovanje bude nasumično). Upitnik treba minimalno da sadrži pitanja o motivima dolaska, načinu dolaska, o tome da li su upoznati sa ponudom za doček nove godine i kako, kako su zadovoljni smještajem, ponudom i zabavnim aktivnostima, te koje su im primjedbe. Na kraju je neophodno provjeriti i aspekte lojalnosti turista, pogotovo bihevioralne lojalnosti (da li planiraju doći ponovo), ali i lojalnosti u stavu (da li planiraju širiti pozitivnu usmenu propagandu). Svakako, upitnik treba sadržavati i podatke o samom turistu (demografski podaci). Ovako prikupljeni podaci se onda mogu analizirati korištenjem metoda inferencijalne statistike, a pogotovo kauzalnim metodama kao što je regresija ili strukturalno modeliranje.

Reference

1. Ashworth, G., & Page, S. J. (2011.). Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism management*, 32(1), 1-15.
2. Federalni zavod za statistiku (2018.). Informacija dostavljena Gradu Sarajevo.
3. Gnoth, J., & Anwar, S. A. (2000.). New Zealand bets on event tourism. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 41(4), 72-83.
4. JP Međunarodni aerodrom Sarajevo (2018.). Informacija dostavljena Gradu Sarajevo.
5. JP Ceste FBiH (2018.). Informacija dostavljena Gradu Sarajevo.
6. Kanton Sarajevo (2018.). Statistički bilten Kantona Sarajevo, godina XVII, Broj 12 (za decembar 2017. godine).
7. Kanton Sarajevo (2017.). Statistički bilten Kantona Sarajevo, godina XVI, Broj 12 (za decembar 2016. godine).
8. Kanton Sarajevo (2016.). Statistički bilten Kantona Sarajevo, godina XV, Broj 12 (za decembar 2015. godine).
9. Kantonalni porezni ured Porezne uprave Federacije BiH (2018.). Informacija dostavljena Gradu Sarajevo.
10. Kulendran, N., & Dwyer, L. (2009.). Measuring the return from Australian tourism marketing expenditure. *Journal of Travel Research*, 47(3), 275-284.
11. MUP Kantona Sarajevo (2018.). Informacija dostavljena Gradu Sarajevo.
12. Peng, B., Song, H., Crouch, G. I., & Witt, S. F. (2015.). A meta-analysis of international tourism demand elasticities. *Journal of Travel Research*, 54(5), 611-633.
13. Plaza, B. (2006.). The return on investment of the Guggenheim Museum Bilbao. *International journal of urban and regional research*, 30(2), 452-467.
14. Richards, G., & Wilson, J. (2004.). The impact of cultural events on city image: Rotterdam, cultural capital of Europe 2001. *Urban studies*, 41(10), 1931-1951.